

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
педагогіки та психології
проф.Т. О. Олефіренко

Схвалено Вченою радою факультету
педагогіки та психології
Протокол № 1
“ 02” вересня 2020 року

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

КУЛЬТУРА ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ
(назва навчальної дисципліни)

освітнього рівня

бакалавр

(назва освітнього рівня)

галузі знань

01 «Освіта»

(шифр і назва галузі знань)

спеціальності

014 «Середня освіта (Здоров'я людини)»

(код і назва спеціальності)

Шифр за навчальним планом (BB2.3.07)

Київ – 2020

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: *факультетом педагогіки та психології НПУ ім. М.П. Драгоманова*
(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Семеренко Ганна Василівна, кандидат філологічних наук,
професор, завідувач кафедри української мови та методики
навчання

РЕЦЕНЗЕНТИ ПРОГРАМИ:

Караман Станіслав Олександрович, доктор педагогічних
наук, професор, завідувач кафедри української мови інституту
філології Київського університету імені Бориса Грінченка
Литвин Любов Петрівна, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики навчання
факультету педагогіки і психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Обговорено та рекомендовано до видання на засіданні Науково-методичної ради
НПУ імені М.П.Драгоманова

“ _____ ” _____ 2020 року, протокол № _____

Голова НМР

_____ (підпис)

_____ (Прізвище, ініціали)

© НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020

© Семеренко Г.В., 2020

Опис дисципліни _____

Шифр

Культура фахового мовлення

назва дисципліни

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань (шифр, назва) 01 Освіта	Кількість кредитів – 3 ЄКТС		<i>Методи навчання</i> Лекції, практичні заняття
Спеціальність (код, назва) 014 Середня освіта (Здоров'я людини)	Загальна кількість годин – 90		
	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>	
Освітній рівень (бакалавр/магістр) Бакалавр	Лекції:		
	20	6	
Статус дисципліни (нормативна/вибіркова) вибіркова	семінарські заняття:		
	16	10	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 4 (2019)	-	-	<i>Форми поточного контролю</i> Модульні і підсумкова контрольні роботи
Семестр 8 сем.	Індивідуальна робота:		
	-	-	
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2год./тижд. 34 годин - самостійна робота 56 години	54	74	<i>Форма підсумкового контролю</i> Залік (звичайний) у 8 сем.
	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Мова навчання – українська	1 / 1,5		
Передумови навчання – Українська мова за професійним спрямуванням			

Мета і завдання навчальної дисципліни – удосконалювати вміння викладати думки, дотримуючись усіх якостей мовлення. **Основними завданнями** є сформувати: розуміння культури фахового мовлення як сукупності знань і навичок, які б забезпечували уміння правильно, точно і виразно передавати свої думки засобами мови; дотримання норм сучасної української літературної мови; уміння знаходити і вибирати точні, дохідливі, доречні, правильні мовні засоби для вираження своїх думок і висловлювань; формувати основи дослідницької роботи.

Програма навчальної дисципліни: Нормативно-стильові основи культури фахового мовлення. Спілкування як вид соціальної взаємодії та як інструмент професійної діяльності. Вибір мовних одиниць у мовленні. Усна й писемна мова. Стильові різновиди української мови. Культура наукового мовлення. Дослідницька робота. Джерельна база. Бібліографія. Цитування. Посилання.

Бібліографія: 1. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. посібн. – Х.: «ОВС», 2002. 2. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посібн. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007. 3. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. – К.: Наукова думка, 1976. 4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – К., 2008. 5. Українська мова за професійним спрямування: теорія і практика / Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко (Електронний посібник). – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. (електронний посібник – bohdan-books.com) – 424с. 6. Українська мова за професійним спрямуванням: теорія і практика: навч. посібн. / Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 424 с.

Методичне забезпечення: студенти забезпечуються конспектами лекцій з проблемних питань курсу, авторськими посібниками.

Реєстрація на навчальну дисципліну – *вибіркова*.

Зауваження: для вивчення навчальної дисципліни необхідні знання з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Лектор: Семеренко Ганна Василівна, професор, кандидат філологічних наук.

Факультет: педагогіки і психології (кафедра української мови та методики навчання)

Адреса: 01054, м. Київ, вул. Тургенєвська, 8-14, телефон: 484-40-06 (деканат).

1. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Культура фахового мовлення» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня «Бакалавр» галузі знань **01 «Освіта»** (спеціальності **014 «Середня освіта (Здоров'я людини)»**).

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Культура фахового мовлення» є нормативність усного і писемного мовлення, якості мовлення, комунікативна спрямованість одиниць усіх мовних рівнів.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Культура фахового мовлення» тісно пов'язаний з усіма розділами сучасної української літературної мови, українською мовою за професійним спрямуванням, стилістикою.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчання дисципліни «Культура фахового мовлення» є удосконалювати вміння викладати думки, дотримуючись усіх якостей мовлення; усвідомити найбільш поширені відхилення від літературної норми, які допускаються у мовленні, для розвитку самоконтролю над власним мовленням; підвищувати культуру спілкування; формувати основи дослідницької роботи.

Основними завданнями вивчення курсу «Культура фахового мовлення» є сформувати у бакалаврів спеціальності 014 «Середня освіта (Здоров'я людини)»:

- розуміння культури мовлення як сукупності знань і навичок, які б забезпечували якісне застосування мовних засобів при спілкуванні;
- усвідомлення важливості дотримання норм сучасної української літературної мови в усному і писемному мовленні;
- уміння логічно, точно і виразно передавати свої думки засобами мови;
- уміння знаходити і вибирати правильні, дохідливі, доречні мовні засоби для вираження своїх думок і висловлювань;
- уміння створювати зразки різних текстів за фаховою тематикою;
- уміння користуватися науковими джерелами;
- уміння користуватися правилами цитування та посиланнями на наукові джерела.

**Основні результати навчання і компетентності
згідно з вимогами освітньо-професійної програми**

№ п/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поділ української мови на функціональні стилі, основні риси кожного стилю, особливості застосування у мовленні; - єдність комунікативної й номінативної функцій мови; - фонетичні аспекти мовлення: а) артикулювання; б) наголошування; - словниковий склад мови як упорядковану лексико-семантичну систему; - вимоги до термінів як особливого стилістичного шару лексики у науковому стилі; - мовні одиниці граматичного рівня (форми і конструкції); - текст та текстові норми; - основи редагування наукового тексту. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати приналежність тексту до одного із стилів мовлення і відповідно до його призначення будувати висловлення; - дотримуватися норм української орфоєпії; правильно наголошувати слова; - добирати синоніми і користуватися ними в усному й писемному мовленні, правильно вживати пароніми, для виразності мовлення використовувати антоніми та фразеологізми, засоби образності мовлення; - користуватися іншомовними словами, уміти замінювати їх, де можливо й потрібно, на українські відповідники; - доцільно використовувати терміни, різні за будовою, походженням і способами творення; - вживати нормативні граматичні форми відмінюваних та дієвідмінюваних частин мови; - правильно будувати словосполучення і речення різних типів та тексти фахового спрямування; - редагувати та будувати наукові тексти; - перевіряти правильність свого мовлення, враховуючи критерії норми літературної мови. - правильно цитувати наукові джерела; 	<p>Педагогічна, мовна, комунікативна, лексикографічна, культурологічна, стилістична, самоосвітня, інформаційна</p>

Результатом вивчення курсу «Культура фахового мовлення» є формування педагогічної, мовної, комунікативної, лексикографічної, культурологічної, стилістичної, інформаційної компетенцій.

II. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни «Культура фахового мовлення» відводиться три кредити ECTS – 90 годин (лекції – 20 годин; семінарські заняття – 16 години; самостійна робота – 54) – денна форма навчання. Для заочної форми навчання за умови індивідуальної роботи студентів: лекції – 6 годин; практичні заняття – 10 годин; самостійна робота – 74 год.)

Форма контролю – залік (1 година).

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами (за умови індивідуальної роботи студентів) – заочна форма навчання.

Теми лекційних занять:

Модуль 1. Нормативно-стильові основи культури фахового мовлення.

Тема 1. Мова і мовлення: зміст понять. Культура мови і культура мовлення. Якості культури мовлення: правильність, точність, логічність, багатство, виразність, чистота, образність, доречність і доцільність та ін. Дотримання доцільності мовлення в науковому стилі та його підстилях. Культура фахового мовлення як вияв професійної мовнокомунікативної компетенції. – **1 год.**

Тема 2. Правильність як основна комунікативна властивість мовлення.

Поняття мовної норми. Мовна норма і варіантність. Динамічна теорія мовної норми. Критерії норми літературної мови. Двомовність і культура спілкування. Порушення норм культури спілкування, їх причини. Неприйняття суржику. Український правопис: нова редакція – **4 год.**

Тема 3. Текст. Створення й редагування наукового тексту. Робота з науковими джерелами. Правила цитування та посилання на наукові джерела – **1 год.**

Практичні заняття:

Тема 1. Фонетичні й лексичні особливості культури фахового мовлення (4 год.).

Заняття 1. Вправи на вимову звуків, звукосполучень, іншомовних слів. Користування орфоепічним словником. Нормативне наголошування слів різних частин мови. Складні випадки наголошення іншомовних слів. Наголошення прізвищ та імен, їх правопис. Користування словником наголосів. Вимова речень з різною інтонацією – **1 год.**

Заняття 2. Літературні норми у слововжитку, уникнення суржику. Пароніми і точність мовлення. Синоніми та терміни в професійному мовленні. Зміни в новій редакції українського правопису – **3 год.**

Тема 2. Морфологічні і синтаксичні особливості фахового мовлення (4 год.).

Заняття 3. Іменник у професійному мовленні. Кличний відмінок у звертанні. Формули звертання до жінок і чоловіків. Називання осіб в офіційно-діловому спілкуванні. Складні випадки відмінювання іменників. Нормативність у межах ступенювання прикметників. Використання особових займенників у різних мовленнєвих ситуаціях (пошанне звертання, *ми* замість *я* тощо). Культура вживання окремих числівників, числівникових слів – **2 год.**

Заняття 4. Складні випадки дієвідмінювання та творення дієслівних форм (дієприкметників, дієприслівників). Складні випадки узгодження та керування. Просте ускладнене речення, засоби ускладнення, уникнення типових помилок при їх конструюванні. Інтонація та пунктуація при засобах ускладнення простого речення та в складних реченнях – **2 год.**

Заняття 5. Модульна контрольна робота – 2 год.

Денна форма навчання

ЛЕКЦІЇ (20 год.)

Тема 1. Нормативно-стильові основи культури фахового мовлення. Мова і мовлення: зміст понять. Культура мови і культура мовлення. Якості культури мовлення: правильність, точність, логічність, багатство, виразність, чистота, образність, доречність і доцільність та ін.. Дотримання доцільності мовлення в науковому стилі та його підстилях. Культура фахового мовлення як вияв професійної мовнокомунікативної компетенції. – **2 год.**

Тема 2. Правильність як основна комунікативна властивість мовлення.

Поняття мовної норми. Мовна норма і варіантність. Динамічна теорія мовної норми. Критерії норми літературної мови.– **2 год.**

Тема 3. Орфоенія. Вимова звуків, звукосполучень, іншомовних слів. Наголос. Артикуляційні ознаки звуків української мови, в яких найчастіше фіксуються відхилення від літературної норми: вимова африкатів [дж], [дж’], [дз], [дз’]; твердих і пом’якшених шиплячих; звуків [г] і [ґ]. Орфоенічні норми сучасної української літературної мови. Засоби милозвучності. – **2 год.**

Тема 4. Український правопис: нова редакція – 4 год.

Тема 5. Культура мовлення на лексичному рівні: правильність, змістовність, послідовність, багатство, точність, чистота, образність, виразність, доречність, доцільність мовлення. Нормативне вживання багатозначних слів та омонімів, паронімів. Терміни і точність мовлення. Функції синонімів у мовленні. Вживання антонімів з метою виразності мовлення. Образність мовлення як засіб кращого

усвідомлення висловленого. Невмотивоване вживання діалектизмів як вада мовлення. Уникнення суржику як турбота про чистоту мовлення – **2 год.**

Тема 6. Граматична правильність. Морфологічний рівень. Нормативність категорії роду іменників, питання про фемінитиви. Новації в сучасній редакції Українського правопису на рівні словозміни іменників. Нормативність при ступенюванні прикметників. Норми вживання числівників у фаховому мовленні. Використання особових займенників у різних мовленнєвих ситуаціях. Культура вживання дієслівних форм. – **2 год.**

Тема 7. Граматична правильність і логічність мовлення: синтаксичний рівень. Порядок слів у реченні. Нормативність дієслівного та прийменникового керування. Логічні правила вживання однорідних членів речення. Побудова речень з дієприслівниковими зворотами. Чіткість у побудові складних синтаксичних конструкцій. Текст. Вимоги до тексту: композиційно-логічні особливості, абзаци, слова-скріпи, вставні і вставлені компоненти речення. – **2 год.**

Тема 8. Культура побудови тексту. Створення й редагування наукового тексту. Робота з науковими джерелами. Правила цитування та посилання на використані наукові джерела. Поняття плагіату та покарання за академічну недобросовісність – **4 год.**

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ (16 год.)

Заняття 1. Усна й писемна форми української літературної мови. Вправи на вимову звуків, звукосполучень, іншомовних слів. Користування орфоепічним словником, словником наголосів, власних імен. Вимова речень з різною інтонацією. (2 год.)

Заняття 2. Пояснення значень фахових (галузевих) термінів. Користування словником іншомовних слів, термінологічними словниками. Написання текстів з використанням галузевої термінології. Заміна іншомовних слів на українські відповідники. Синоніми в науковому та професійному мовленні. Користування словником синонімів написання власних текстів з використанням синонімів. Пароніми, з'ясування їх значень, використання у мовленні. Уникнення суржику (2 год.)

Заняття 3. 4. Український правопис: нова редакція (4 год.)

Заняття 5. Граматичні особливості фахового мовлення. Вправи на використання нормативних форм роду, числа, відмінка іменників. Кличний відмінок у звертанні. Формули звертання до жінок і чоловіків. Називання осіб в офіційному спілкуванні.

Нормативність у межах ступенювання прикметників. Використання особових займенників у різних мовленнєвих ситуаціях (пошанне звертання **ми** замість **я**, **наше** дослідження тощо). Культура вживання окремих числівників, числівникових слів. Написання власних міні-текстів (твір на одну з тем на вибір, тези доповіді на студентську наукову конференцію)

Заняття 6. Складні випадки дієслівного та прийменникового керування. Уникнення не властивих українській мові пасивних конструкцій, способи заміни активних дієприкметників на *-уч(уй), -ач(уй)*, типові помилки при побудові речень з дієприслівниковим зворотом, увага до вживання прийменників і сполучників.

Виявлення пунктуаційних помилок. Конструкції з прийменником **по** (вправи на переклад з російської мови на українську).

Заняття 7. Написання текстів з простими ускладненими реченнями. Пунктуація при засобах ускладнення та в складних реченнях. Цитата. Правила цитування та посилань на наукові джерела, уникнення плагіату. Написання анотацій до статей. Визначення ключових слів.

Заняття 8. Залікова контрольна робота Написання реферату, тез, фрагменту статті з цитуванням та посиланнями на кілька джерел різних авторів. Визначення ключових слів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Положення про академічну доброчесність в НПУ імені М. П. Драгоманова. Знайомство з текстом. Поняття плагіату та покарання за академічну недоброчесність.	8
2.	Нормативне наголошування слів різних частин мови (складніші випадки). Слова з подвійним наголосом. Смыслорозрізнявальна роль наголосу. Наголос як засіб розрізнення граматичних значень слів. Відмінності у наголошенні загальноживаної і термінологічної лексики в українській і російській мовах (самостійно).	8
3.	Складноскорочені слова в наукових текстах.	2
4.	Цитата. Пряме цитування. Пунктуація при прямому цитуванні.	4
5.	Посилання в наукових текстах. Правила посилань на використані джерела.	4
6.	Опрацювання статей: 1. Семеренко Г. В. Удосконалення культури мовлення у процесі роботи над конструкціями з прийменником ПО Шляхи піднесення культури мовлення: Теорія і практика / За ред. Г.В.Семеренко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – (С. 349–373); 2. Литвин Л. П. Використання «Словника української мови» студентами з метою засвоєння норм дієслівного керування // Шляхи піднесення культури мовлення: Теорія і практика / За ред. Г.В.Семеренко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – (С. 389–395).	8
7.	Доповідь. Мета написання, структура, добір літератури.	6

8.	Написання тез доповіді. Мета написання тез.	6
9.	Доповідь. Тези доповіді. Стаття. Спільні та відмінні структурні елементи. Вимоги до оформлення.	8
		Усього: 54 години

Питання для підсумкового контролю

1. Зміст понять мова і мовлення.
2. Культура мови і культура мовлення.
3. Якості культури мовлення.
4. Дотримання доцільності мовлення в науковому стилі та його підстилях, в основних жанрах наукового стилю, у студентських наукових жанрах.
5. Культура фахового мовлення як вияв професійної мовнокомунікативної компетенції.
6. Правильність як основна комунікативна властивість мовлення.
7. Поняття мовної норми.
8. Мовна норма і варіантність.
9. Динамічна теорія мовної норми.
10. Критерії норми літературної мови.
11. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови.
12. Складні випадки наголошення питомих та іншомовних слів.
13. Терміни і точність мовлення. Загальнонаукова, міжгалузева та вузькогалузева (спеціальна) термінологія, інтернаціональні терміни. Способи творення термінів у сучасній українській мові. Професіоналізми, їх роль у професійному спілкуванні.
14. Функції синонімів у мовленні.
15. Вживання антонімів з метою виразності мовлення.
16. Пароніми у професійному мовленні.
17. Образність мовлення як засіб кращого усвідомлення висловленого. Засоби образності (порівняння, епітет, метафора, метонімія, синекдоха, алегорія, іронія, перифраз).
18. Невмотивоване вживання діалектизмів як вада мовлення.
19. Уникнення суржику і мовленнєвих штамів – турбота про чистоту мовлення.
20. Використання нормативних форм роду, числа, відмінка іменників у мовленні.
21. Кличний відмінок у звертанні. Формули звертання.
22. Нормативність при ступенюванні прикметників.
23. Дотримання літературних норм при відмінюванні числівників.
24. Використання особових займенників у різних мовленнєвих ситуаціях.
25. Нормативне вживання дієслівних форм: особові і родові форми; творення активних і пасивних дієприкметників; творення дієприслівників доконаного і недоконаного виду.
26. Редагування наукового тексту з увагою до найпоширеніших синтаксичних помилок. Пунктуаційні норми.
27. Культура сприймання публічного виступу, види запитань.

28. Цитата. Правила цитування.
29. Правила посилань на наукові джерела.
30. Плагіат. Види плагіату. Покарання за академічну недоброчесність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – К.: Факт, 1997. – 160 с.
2. Дорошенко С.І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. посібн. – Х.: «ОВС», 2002. – 144 с.
3. Литвин Л.П., Семеренко Г.В. українська мова за професійним спрямуванням: теорія і практика: навч. посібн./Л.П. Литвин, Г.В.Семеренко. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2016. – 424 с.
4. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: навч. посібн. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007. – 359 с.
5. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К.: Наукова думка, 1976. – 288 с.
6. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посібн. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
7. Сербенська О. Культура усного мовлення: практикум: навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
8. Українська мова: енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2004. – 750 с.
9. Український правопис.- Київ: Наукова думка, 2019. – 391 с.
10. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. – К.: Алерта, 2010. – 694 с.

Додаткова

11. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – 253 с.
12. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984. – 158 с.
13. Вихованець І.Р. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди / Іван Вихованець. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2012. – 160 с.
14. Волощак Марія. Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2000. – 128 с.
15. Коваль А.П. Культура ділового мовлення. Писемне та усне ділове спілкування. Вид. 2-е, перероблене і доповнене, Видавниче об'єднання «Вища школа», Видавництво при Київському державному університеті, К, 1977. – 295 с.
16. Масенко Л.Т. Мова і політика. – К.: Соняшник, 1999. – 100 с.
17. Муромцева О.Г., Жовтобрюх В.Ф. Культура мови вчителя. Х.: Гриф, 1998. – 205 с.
18. О. Пометун., Л. Пироженко Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., «АПН» 2002.
19. Плющ М.Я., Грипас О.Ю. Системна організація граматичної будови української мови: Таблиці. Схеми: навч. посібн. – К.: Видавничий Дім «Слово». – 262 с.

- 20.Семенов О.М. Культура наукової української мови. 2-ге видання, стереотипне («Академія»), 2012. – 216 с.
- 21.Сербенська О. Антисуржик. – Л.: Світ, 1994. - ? с.
- 22.Українська мова за професійним спрямуванням: Практикум: навч. посібн.//За ред. Т.В. Симоненко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2009. – 270 с.
- 23.Шляхи піднесення культури мовлення: Теорія і практика / За ред. Г.В.Семеренко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 450 с.
- 24.Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): [монографія], - Вид. 3-тє, доп. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 332 с.

Словники і довідники

25. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.)/Укладач і голов. ред. В.Т. Бусел. – Ірпінь: Перун, 2005.
- 27.Волощак М. Неправильно-правильно: довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації. – К.:Просвіта, 2000. –128 с.
- 28.Головащук С.І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. – К.: Либідь, 1995.
- 29.Головащук С.І. Українське літературне слововживання: словник-довідник.- К., 1989.
- 30.Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. – К.:Рад.школа, 1986.
- 31.Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. – Л.: Фенікс, 1996.
32. Довідник з культури мови/Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Сологуб Н.М. та ін./За ред. Єрмоленко С.Я. – К.: Вища школа, 2005. – 399 с.
- 33.Інверсійний словник української мови / Відпов. редактор С.П. Бевзенко. – К.: Наукова думка, 1985.
- 34.Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові: афоризми, літературні цитати, образні вислови. – К.: Вид-во при Київському державному університеті, 1975.
- 35.Культура української мови: довідник /Єрмоленко С.Я. (керівник), Дзюбишина-Мельник Н.Я., Ленець К.В. та ін./За ред.. В.М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 301 с.
- 36.Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К.: Рад. школа, 1978.
- 37.Олійник О., Сидоренко М.М. Російсько-український словник наукової термінології. – К., 1994.
- 38.Орфоепічний словник української мови: в 2-х т. / За ред.. М.М. Пешак. – К.: Довіра, 2001.
- 39.Погрібний М.І. Словник наголосів / За ред. І.О. Варченка. – К.: Рад.школа, 1964.
40. Полюга Л.М. Повний словник антонімів української мови: вид 4-е. – К.: Довіра, 2008.
- 41.Російсько-український словник: у 4-х т. / Редакційна колегія: П.Ю. Гриценко (голова), Гнатюк І.С. (заступник голови), Головащук С.І., Жайворонок

- В.В., Миронюк О.М., Німчук В.В., Самойлова І.С., Цимбалюк-Скопенко Т.В. – К.: Знання, 2011 – 2014.
- 42.Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: словник-довідник.– К.: Наукова думка, 1986.
- 43.Словник іншомовних слів/За ред. О. С. Мельничука. – К, 1985.
- 44.Словник синонімів української мови: у 2-х т. – К.: Наукова думка, 1999.р.
- 45.Словник української мови: в 11, т./АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні /Ред. кол.: І.К. Білодід (голова). – К.: Наукова думка, 1970-1980.
- 46.Словник української мови: У 20-и т. Том 1 -9. – К.: Наукова думка, 2010 – 2019.
- 47.
- 48.Українська літературна вимова і наголос: словник-довідник/Укладачі І.Р. Вихованець, С.Я. Єрмоленко, Н.М. Сологуб, Г.Х. Щербатюк)/Відпов. редактор М.А. Жовтобрюх. – К.: Наукова думка, 1973.
- 49.Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн./ Академія наук України, Інститут української мови/Ред. кол.: Л.С. Паламарчук (голова). – К.: Наукова думка, 1993.